

ПІДТРИМКА ОКРЕМИХ ОСІБ І СУСПІЛЬСТВА В ЦІЛОМУ

Насильство можна побороти традиційними методами охорони прав людини, але за їх допомогою не вдасться відтворити мирне середовище життя без налагодження шкоди, понесеної окремими особами, які були об'єктом порушень і суспільствами, до яких вони належать. Тактики описані у цій секції мають на меті підтримку у відновленні рівноваги особами і їх суспільствами, шляхом започаткування серії змін, які прокладуть дорогу до поступу.

Переслідування по відношенню до окремої особи, кривдить також її родину і ціле суспільство, нищить довіру і почуття безпеки, порушує існування міжлюдських відносин, які дають членам суспільності відчуття взаємної підтримки. Порушення прав людини, що скоюються протягом довшого періоду часу і у великому розмірі — чи то при правлінні безкомпромісного режиму, чи теж в період внутрішнього конфлікту — є причиною створення значної популяції біженців або виселених осіб, що навіть у спільнотах, які не мали фізичних втрат, може викликати у окремих осіб нервовий розлад.

Тактики, що описані далі, спрямовані на відбудову суспільств і відновлення внутрішньої рівноваги в окремих осіб, життя яких змінилось в результаті порушення їх прав. Ці тактики користуються сучасними методами з галузі психічного здоров'я і технік терапії (хоча докладна тематика технік психологічного лікування залишається поза матеріалом цієї книги), що часто поєднуються з елементами, взятими з традиційних культур. Велике значення має факт, що більшість, якщо не всі описані тактики, відбуваються при підтримці конкретних осіб суспільством. Може здаватись, що суспільство знищене конфліктом чи диктатурою не володіє ресурсами, з яких воно могло б черпати сили. Однак дослідження існуючих ресурсів — ними є традиції культури чи особи, які володіють знанням і вмінням, які можна використати — та збільшення їх потенціалу має ключове значення для відбудови суспільства.

Три описані тактики концентруються на процесі повернення рівноваги суспільствам, знищеним внутрішніми конфліктами, катуваннями і виселеннями. Інколи, особливо після довготривалого внутрішнього конфлікту чи племінних сутичок, переслідувачі і жертви повинні відбудувати своє життя поруч, в тому самому суспільстві. Зосередження уваги на потребах жертв при одночасному знехтуванні переслідувачів може здаватись натуральним, однак робота з виконавцями порушень може мати велике значення для суспільства і його потреб.

Біженці, які здобувають кваліфікації для надання психологічної допомоги: Інтенсивні навчання методом побудови локальної бази послуг у галузі психологічної допомоги для травмованих жертв.

Центр для Жертв Катування (який координує проект Нові Тактики Прав Людини, і в рамках якого видано цю книгу) функціонує на користь відбудови суспільств, в яких більша частина

популяції зіткнулась з катуваннями і має воєнну травму, а також була змушена залишити свої домівки.

Центр для Жертв Катування (*Center for Victims of Torture - CVT*) навчає і готує біженців, що проживають в Гвінеї і Сьєрра Леоне до ролі тзв. *peer counselors* – радників, які підтримують особи, які знаходяться в такій самій ситуації, як колись вони. Біженці надають психологічну допомогу для осіб, що були піддані катуванню і є жертвами воєнної травми. Завдяки цьому CVT може надати допомогу більшій кількості осіб, одночасно створюючи штат, підготованих в результаті навчанням осіб, для надання психологічної допомоги в суспільствах, де раніше не було такої підтримки. Такі особи виконують багато завдань типових для професійних психологів, але працюють вони під наглядом і контролем спеціалістів.

Війни і внутрішні конфлікти, що відбуваються у Західній Африці торкнулись такої значної частини населення і привели до створення такої великої кількості осередків для біженців, що навіть міжнародні організації, такі як CVT не могли б запропонувати достатньої кількості працівників для повного заспокоєння потреб психологічної допомоги. Замість цього, CVT вирішило провести набір серед осіб, що перебувають в осередках для біженців в Гвінеї і Сьєрра Леоне, рекрутуючи понад 120 біженців для ролі радників - *psychosocial agents (PSAs)*, які надаватимуть психологічну підтримку.

Робота в центрах для біженців, де постійно перебуває дуже багато осіб, що потребують психологічної допомоги, запевняє можливість постійного нагляду за працею вивчених осіб. Більшість із радників (PSAs) проходили навчання і спостереження протягом понад чотирьох років до того, як розпочати реалізацію програми в суспільствах, в яких скоєно порушення.

Застосовувана CVT модель інтенсивного практичного навчання поєднує західне розуміння психотерапії і локальне розуміння проблеми травми та процесу виходу з неї. Програма розпочинається двотижневим тренінгом, після якого відбуваються наступні тренінги: один день на місяць і тижневе навчання раз у квартал. Тренінги концентруються на проблемі травми, загальної психології, розвитку комунікаційних здібностей і вміння надання допомоги. Психологи і соціальні працівники CVT працюють в осередках для біженців, вказуючи методи роботи і допомагаючи PSAs розвивати здобуті здібності. Розпочинаючи роботу, радники (PSAs) протягом десяти тижнів спостерігають за професійними психологами і їх роботою в рамках групової терапії, протягом наступних десяти тижнів допомагають у проведенні роботи з групою, врешті, протягом ще наступних десяти тижнів ведуть власну групу, під наглядом спеціаліста. Після закінчення навчання радники (PSAs) володіють знанням про результати травми і способів виходу з неї, а також вміють оцінити процес лікування. Вони здобувають також вміння роботи у групі і результативного спілкування.

Більше про цю тактику прочитай в Тактичній Методиці, яка міститься на сайті проекту “Нові Тактики” www.newtactics.org, в розділі *Tools for Action* (Інструменти дії).

Що найважливіше, CVT користується цією тактикою для того, щоб допомогти суспільству у самостійному відновленні рівноваги. Біженці, які завдяки навчанню стають радниками (PSAs), набувають почуття власної вартості завдяки здобуванню нових вмінь і можливості здійснення чогось на користь свого суспільства. Особи, яким надається допомога, переконуються, що не тільки хтось, хто приходить ззовні, але також члени їх власного суспільства є в стані допомогти їм. Врешті, особи, що перебувають в центрах для біженців отримують психологічну опіку, якої вони потребують.

В описаному прикладі тактика була використана для роботи з жертвами катувань і воєнної травми, але можна її вживати також стосовно суспільств, яких у значній мірі торкнулось насильство.

Чи створення штату осіб, які після навчання надавали би допомогу з галузі медицини, психології чи охорони здоров'я має значення для твоєї роботи? Як можна збільшити спектр цих дій?

Прийняття дітей-солдат до суспільства наново: Поєднання традиційних метод і західної психотерапії для реінтеграції колишніх дітей-солдат в рідних суспільствах.

Діти-солдати є жертвами конфліктів, але і винуватцями порушень. Деякі з них були змушені до здійснення жорстоких злочинів, часто проти своїх близьких і членів своїх родин. Результатом цього є не тільки глибока психологічна травма, але також труднощі у прийнятті дитини наново родиною і суспільством. В Мозамбіку, організація прав людини використала тактику, яка вимагає тісної співпраці і великої довіри з боку всіх учасників – дітей-солдат, спільноти і її лідерів. Ця тактика базується на підтримці процесу відновлення рівноваги у суспільстві, допомагаючи наново включити дітей у життя цього суспільства.

Організація *Reconstruindo a Esperança* в Мозамбіку, поєднала традиційну терапію і західну психологію, щоби привести до реінтеграції колишніх дітей-солдат і суспільства. В громадянській війні в Мозамбіку з обох сторін конфлікту брали участь тисячі дітей. Лукреція Вамба, психолог *Reconstruindo a Esperança* пояснює, що „вони пройшли через небачені жахи, борючись зі своїм досвідом згідно з культурою і віруваннями свого суспільства. Процес повернення до суспільства має відбутись цим самим шляхом, щоби дозволити як на реабілітацію окремої особи, так і на реінтеграцію її з суспільством”. Організація прийшла до висновку, що ані традиційні методи оздоровлення, ані скерована до конкретної особи західна психологія, вживані окремо, не будуть достатніми до заспокоєння потреб дітей, ані суспільств.

Reconstruindo a Esperança почала роботу з проведення досліджень, метою яких було визначення, які суспільства не вміють поради́ти собі з проблемою повернення дітей-солдат і ствердження, яким потенціалом вони володіють. Дослідивши, що особами, до яких насамперед звертаються члени суспільства, потребуючи допомоги, є традиційні знахарі, психологи

Reconstruindo a Esperança переконали лідерів суспільств підтримати дії організації і допомогти у контактуванні зі знахарями.

Діючи всередині суспільства, психологи досліджують роль, яку традиційні процеси лікування відіграють у процесі поєднання і реінтеграції, а також контактуються з родинами, щоби довідатись, чого потребують їхні діти. Спочатку родини були недовірливі для чужинців, остереігаючись, що вони захочуть забрати їх дітей. Психологи зустрілись також з місцевими лідерами, описуючи результати травми і запитуючи, які проблеми вони спостерігають у дітей-солдат і чи можуть вони з ними впоратись самотужки. Коли лідери зрозуміли, що їм не вдасться вирішити проблему самостійно, психологи запропонували допомогу шляхом співпраці з традиційними знахарями.

Щоб полегшити започаткування співпраці, місцеві лідери супроводжували психологів підчас відвідування знахарів. Стало очевидним, що підхід і методи роботи обох груп можуть доповнюватись. Будуючи довіру у суспільстві *Reconstruindo a Esperança* розпочала також спільно зі спільнотами роботу над визначенням пріоритетів і здобуттям матеріальної підтримки, прагнучи заповнити відбудову засобів, таких як помешкання, освіта і господарське обладнання.

Наслідком тактики було створення цілісного підходу, в якому знахарі і психологи співпрацювали, спільно займаючись з дітьми, щоби отримати як найкращі результати.

Більше про цю тактику прочитай в Тактичній Методиці, яка міститься на сайті проекту “Нові Тактики” www.newtactics.org, в розділі *Tools for Action* (Інструменти дії).

Проблеми, з якими зустрічається суспільство в зв'язку з ситуацією колишніх дітей-солдат, нажаль існують не тільки в Мозамбіку. Ця тактика може застосовуватись в інших суспільствах, які працюють над інтеграцією осіб, які брали участь у військових діях, передусім у суспільствах, в яких лідери і знахарі можуть відіграти значну роль, і в яких жертви і переслідувачі змушені жити поруч. Процес повернення до рівноваги вимагає від суспільства перелому переконання, що порушники є з природи погані і їх не можна повернути назад до суспільства. Застосуванню цієї тактики перешкоджають обмежені ресурси, а передусім факт, що члени суспільства виходять з переконання, що ці ресурси можна би використати краще на користь жертв, ніж тих, хто їх переслідував.

Підчас відвідин кожного зі знахарів нас супроводжувала лідер цієї спільноти. Вона була нашим провідником, впроваджуючи нас у дім знахаря, де нас представляла, пояснюючи, що ми хочемо допомогти. „Це лікарі” - пояснювала - „вони є тут для того, щоби нам допомогти. Я їх привела, тому що вірю, що вони дійсно можуть це зробити”. Знахарі розповідали нам, в чому полягає їх робота з дітьми, а ми пояснювали, в який спосіб діємо ми, концентруючись на дітях і суспільстві в цілому. Ми відчували, що можемо співпрацювати. Якщо знахар спочатку може усунути погані емоції, то ми можемо потім домогти підрости тим дітям, які до нас прийдуть.

— Лукреція Вамба, *Reconstruindo a Esperança*, Мозамбік

Розмови в колі: Включення суспільства в процес визначення покарання для порушників і підтримки їх ресоціалізації.

Розмова між жертвою і переслідувачем про спричинену кривду у спосіб, який допомагає обом сторонам і одночасно запобігає повторенню порушень, є рідкістю. В спільнотах Сполучених Штатів і Канади традиція, існуюча вже століття, адоптується до вирішення проблем сучасного виміру справедливості.

Розмови в колі відносяться до традиційного ритуалу розмови, створюючи атмосферу пошани, в якій всі учасники — особа, яка є жертвою порушення; її найближчі; переслідувач; суддя; прокурор; оборонці; поліція і працівники суду — можуть розпочати відверту розмову і вчинити спробу зрозуміти, що сталося, віднайти спосіб підтримки для обох сторін і запобігти наступним порушенням. Ця тактика базується на традиції розмови в колі, звичайної для корінних народів Північної Америки, в якій розмовники передають собі по черзі визначений символічний предмет, щоби надати розмові впорядковану структуру.

Розмови в колі є формою співпраці суспільств з правосуддям. Вони поєднують зазвичай декілька етапів, що розпочинаються ініціативою порушника і обіймають розмову з участю жертви, а також розмову з участю порушника, врешті – розмову за участі обох сторін, що має служити прийняттю рішення; а ще розмови, що мають на меті вивчення перебігу реалізації прийнятих рішень. Прийняте рішення може накладати певні обов'язки на дії суспільства, правосуддя, членів родин чи врешті – самих порушників.

Підчас розмови, учасники сидять у колі без столу і інших меблів. Одна з осіб веде розмову – часто цю роль виконує один із членів спільноти, завданням якого є надання зустрічі атмосфери взаємної пошани. Право висловлення на даний момент має той з учасників, хто тримає визначений символічний предмет, який переказується по черзі так, щоби кожна особа мала можливість висловитися. Шляхом визначення, кому на дану хвилину прислуговує право голосу, виключається можливість переривання висловлювання, що полегшує роботу керуючому розмовою. Це полегшує також можливість висловитись і представити свої концепції тим особам, які зазвичай мають труднощі з включенням до розмови. Кожного з учасників заохочується до розмови і пошуку можливих розв'язань для існуючої проблеми.

Тактику можна також використати в формі окремих розмов, що проводяться за участі жертви і винуватця, підчас яких учасники можуть домовитись про відповідну поведінку у справі і спосіб вирішення проблеми. За згодою зацікавлених осіб коло розмовників може визначити покарання для винуватця, може також прийняти постанови щодо зобов'язань членів суспільства і державних працівників правосуддя. Після проведення розмов перевіряється, чи зобов'язання були виконані відповідно до постанов, а у випадку зміни обставин, їх допасовується до нової ситуації.

Розмова в колі дозволяє особам, що мають різні погляди на дану ситуацію, зустрітись і провести важку для себе розмову, пов'язану з конфліктом, болем і насильством, в атмосфері пошани для кожного з учасників. Окрім підтримки для жертв і допомоги порушникам у зміні їх способу життя, кола можуть бути способом вирішення кризових ситуацій всередині родини, суперечок у школі чи на роботі, усунення бар'єр між культурами і поколіннями.

Розмова у колі не є методом, який можна застосувати до кожного порушника. Зв'язок порушника з суспільством, ступінь і щирість його старань щодо виправлення своїх вчинків, участь жертви, відношення осіб підтримуючих порушника – всі ці чинники визначають, чи у даній справі цей метод буде дієвим. Оскільки суспільства відрізняються, коли йдеться про здібності давати собі раду з внутрішніми конфліктами, урядове правосуддя бере участь в прийманні рішення колами щодо покарання, щоби захистити як жертви, так і винуватців перед невідповідною реакцією суспільства чи нерівним трактуванням.

— Кей Праніс, ведучий навчань, США

Розмова on-line: Створення Інтернет-форум підтримки і обміну досвідом для колишніх дітей-солдатів

Нові технології створюють можливість побудови свідомості порушень прав людини.

Започаткований в 2000 р., *Child Soldier Project* організації *International Education and Resource Network* з Сьєрра Леоне (*iEarn Sierra Leone*) створив Інтернет-сторінку, за допомогою якої колишні діти-солдати можуть розповісти про те, що вони пережили. На сторінці www.childsoldiers.org, є розміщені вірші, малюнки і висловлювання колишніх дітей-солдатів.

iEarn Sierra Leone відвідує школи, лікарні і табори, розміщує оголошення на радіо і публікує газетні статті з метою інформування всіх зацікавлених про проект. Учасники вчать писати і читати, оволодівають підставами в обслуговуванні комп'ютерів. Психологічну опіку їм забезпечують психіатри і медичні сестри, які співпрацюють як волонтери.

Коли учасники проекту опанують вже обслуговування комп'ютера, вони можуть ділитися своїм досвідом і роздумами через інтернетні сторінки. Записки, малюнки і висловлювання колишніх дітей-солдатів викликали підтримку і солідарність в цілому світі. Учасники набирають впевненості і опановують знання, необхідні їм для визначення свого місця в суспільстві. Дотепер, в проекті взяло участь понад 200 колишніх дітей-солдат.

Описана тактика використовує Інтернет, щоби допомогти розпорошеній групі жертв поділитися своїм досвідом і налагодити контакт між собою, тому може бути використана в інших ситуаціях, коли жертви порушень є далеко один від одного, або тоді, коли меншини – об'єкти

переслідувань (напр., неповносправні особи, геї або лесбіянки) – не можуть відкрито говорити про свої переживання перед суспільством. Інтернет створює безпечну зону для тих, хто хоче налагодити контакт з особами, які зрозуміють їх ситуацію. Однак, не завжди гарантування анонімності або конфіденційності є можливе в Інтернеті.

Ця тактика явно вимагає відповідної технологічної інфраструктури, але успіх, який мала *iEarn* в Сьєрра Леоне, - країні, знищеній війною і найбільшій в світі, доказує, що цю перешкоду можна подолати.

Як можна комусь дати змогу висловитися? Діти, серед яких є багато художньо талановитих, можуть відкрити свої таланти, що дозволить їм повірити, що їх життя може бути кращим. Їхні пісні, малюнки і музика, а також міцна підтримка з боку ровесників, є каталізатором суспільної справедливості і позитивних змін.

— Andrew Benson Greene, childsoldiers.org, Sierra Leone

Даючи дітям надію: Організація відпочинкових таборів для надання дітям можливості відірватися від насилля, яке їх торкається

На Західному Березі Йордану організація прав людини функціонує для вирішення проблеми комплексів у дітей, які проживають на окупованих теренах, даючи їм шанс на контакт з іншими дітьми з приятного середовища.

Центр Терапії і Реабілітації Жертв Катувань (*Treatment and Rehabilitation Center for Victims of Torture - TRC*) в Ramallah, на Західному Березі організовує безплатний літній табір для реабілітації дітей з комплексами. Рекреаційні, художні і реабілітаційні заняття, які проводяться в рамках цього табору, мають на меті допомогти дітям poradити собі зі своїм страхом і комплексами, а також надати собі взаємну підтримку.

Ізраїльські війська окупуєть Західний Берез з 1967р. Неперервне насилля, яке панує в цьому регіоні, має вплив на все палестинське суспільство, спричиняючи створення культури життя, яка базується на агресії. Більшість дітей, проживаючих на Західному Березі, які народилися вже в небезпечних і конфліктних умовах, були протягом свого життя свідками жорстоких подій.

TRC розпочала програму літніх таборів щоби допомогти дітям зняти це навантаження і створити їм можливість реабілітації. TRC розповсюджує інформацію про програму в поблизьких селах, таборах для біженців та серед своїх пацієнтів. Більшість дітей, які беруть участь у таборах (близько 60-70) проявляють симптоми неспокою, депресії або почуття самотності, пов'язані з пережитою травмою, багато з них було свідками смерті або катувань членів своїх родин.

Літній табір триває три–чотири тижні, підчас яких проводяться щоденні три- або чотиригодинні заняття. Забезпечується транспорт до місця проведення занять, які найчастіше

проходять поблизу будинків дітей. Учасники діляться на групи. Кожна дитина має свого опікуна, який підтримує його, слухає і допомагає зблизитися зі всією групою. Кожна дитина також має опіку психіатра, психолога і суспільного працівника. Перші і останні дні табору присвячені художнім і спортивним заняттям. Решта днів концентруються на роботі в групі, групових процесах, консультаціях, терапії через мистецтво і ігри. Для оцінки впливу табору на кожну дитину ведуться медичні звіти і звіти про поведінку дітей.

Як вказують анкети, заповнені батьками і опікунами дітей, після закінчення табору багато із дітей проявляє менше неспокою, рідшими є агресивні поведінки, діти є більш відверті і краще спілкуються з групою. Підчас занять з малювання діти малюють місця де вони живуть і свої плани на майбутнє. Найчастіше перші малюнки намальовані темними кольорами і є сумні. На малюнках дітей, намальованих під кінець табору, видно більше оптимізму і надії.

Табори дають дітям можливість вирватись з середовища, де щоденно проявляється насилля і знайти інші способи радити собі з комплексами не прибігаючи до агресії. Діти мають відчуття свободи, табір є для них місцем, де вони можуть виразити себе через ігри і мистецтво, одночасно пройти реабілітацію.

Повернення історії: Документування зізнань свідків для створення запису історії, який дасть можливість членам ізольованих суспільств ствердити об'єм військових злочинів, скоєних в країні.

Історію пишуть переможці. Жертви переслідувань – чи це бідні спільноти, чи цивільне населення, впнутане в громадянську війну – рідко коли мають можливість висловитися, навіть вже після закінчення періоду порушень. Діюча в Гватемалі група збрала для написання історії війни осіб, яких власне ця війна знищила і виключила із суспільства. Безпосереднім результатом цієї роботи був звіт, однак його опрацювання розпочало ширший процес примирення місцевих спільнот і дало шанси висловитися особам, які раніше не мали такої можливості.

В рамках проекту REMHI (*Recovery of Historical Memory*), кілька католицьких єпархій в Гватемалі залучило своїх членів для збору зізнань свідків порушень прав людини, здійснених владою країни. Ці свідчення зібрано в звіті, метою якого було представити інформацію про ситуацію в країні, яку на собі відчувають спільноти і окремі особи.

Підчас триваючої понад 36 років громадянської війни в Гватемалі понад 200 000 осіб було вбито, зникло без вісті або стало жертвою інших порушень прав людини, здійснюваних переважно державними службами безпеки. Проект REMHI розпочався в 1994р., за рік до підписання в 1995р. мирних трактатів, укладених з ініціативи Бюро Прав Людини, діючого при Архієпископаті Гватемали, під керівництвом архієпископа Juana Gerardi. Хоча згідно зі скорішим мирним трактатом, частиною мирного процесу мало бути скликання комісії правди, вона не була створена. Костел мам відчуття,

що комісія не була би в стані виконати свої завдання в зв'язку з глибокими поділами в суспільстві і насиллям, з яким воно зіткнулося.

REMHI прийняв рішення про використання структури Костелу і великої кількості людей, діючих в його рамках, для створення платформи діалогу і полегшення роботи майбутньої комісії. Костел повідомив про публічну думку через плакати, листівки і рекламні програми по радіо. Кожна з парафій, яка брала участь в проекті, визначила по дві особи із своїх спільнот для ролі "посередників примирення". Підхід REMHI відрізнявся від інших дій на користь примирення з використанням мобілізації місцевої спільноти, особливо жертв насилля, які часто бвиконували роль координаторів дій. В цілій країні близько 800 діячів зібрало і проаналізувало зізнання близько 5 000-7 000 осіб, які були жертвами насилля, катувань або втратили члена сім'ї. Оскільки в країні й надалі правило насилля, збирання зізнань було зв'язане з серйозним ризиком для Костелу і його співпрацівників.

Аналіз зізнань вказав, що державні служби безпеки були відповідальні за більшість порушень прав людини, які відбулися підчас війни. Кінцевий звіт, *Гватемала: Ніколи Більше*, був опублікований в чотирьох томах і вийшов перший раз 24 квітня 1998р. Два дні пізніше архієпископ Gerardi був вбитий; служби безпеки пізніше були визнані виконавцями цього злочину.

Незважаючи на вбивство архієпископа, багато з діячів продовжували діяльність по проекту. Результати були представлені спільнотам, де проект був задіяний, допомагаючи розмістити досвід окремих осіб і суспільства в контексті історії цілої країни. Після підготовки перекладів на місцеві діалекти, учасники проекту отримали копії скороченого варіанту звіту, призначених для читання в голос підчас дискусій. Звіт усвідомив їм, що, це що їх спіткала не було їх виною і з цим стикнулося багато осіб в цілій країні. Місцеві координатори проекту підтримували суспільства в їх намаганні примирення, допомагаючи їм створювати культуру миру шляхом не насильних методів вирішення конфліктів. Цей процес протікав паралельно з проведенням ексгумацій і захоронень залишків жертв, що в культурі Маїв є принциповим елементом процесу примирення з минулим. REMHI підтримало також роботу гватемальської комісії правди, надаючи підтримку свідкам і співпрацюючи з суспільними організаціями в цьому процесі.

Тактика REMHI може бути використана для підтримки роботи комісії правди в інших країнах, знаходить застосування також в інших ситуаціях, де відсутня комісія правди, та тоді, коли ті, що зіткнулися з порушенням прав людини, не можуть брати участь в роботі комісії правди або в судових процесах.

Успіх цієї тактики в Гватемалі витікав в основному з розбудованої установчої структури і об'єму діяльності католицького Костелу. Без попередньо існуючої довіреної групи людей збір зізнань не був би можливим у такому масштабі. Для використання цієї тактики необхідні фінансові кошти; в Гватемалі грошові засоби були сильно обмежені, тому робота була поділена між окремими єпархіями.

Ця тактика може бути ризикована. Багато з винуватців порушень прав людини й надалі займають впливові посади в армії і уряді, а армія і парамілітарні угруповання реагують погрозами, а навіть допускаються вбивства тих, хто бере участь в проекті.

Як можна активно залучити членів місцевого суспільства в процес примирення?